

DOCUMENTE INEDITE PRIVIND MIȘCAREA NAȚIONALĂ ROMÂNĂ ÎN MARAMUREȘ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA

**Dr. MIHAI DĂNCUȘ
GHEORGHE TODINCA**

În perioada regimului absolutist care a urmat revoluției de la 1848 – 1849, lupta pentru libertate națională s-a dus și în Maramureș prin cultivarea limbii române, a extinderii și dezvoltării învățământului românesc prin școlile confesionale greco-catolice, românii maramureșeni organizându-și viața națională proprie. După dezbateri și suferințe, în 1856, un număr de 55 de comune de pe văile Izei, Marei și Vișeuului precum și mai multe sate din Sătmar și Ugocea se desprind de sub jurisdicția episcopilor ruteni de la Muncaci (care din totdeauna au dus o politică de implementare a slavismului), și se atașează episcopiei greco-catolice române de la Gherla. De acum, tinerii români maramureșeni studiază la școlile transilvane, unde în spiritul curentului Școlii Ardelene li se trezește conștiința originii și unității neamului și se pregătesc cu rigoare științifică pentru lupta națională și politică.

În anul 1860 se restabilește viața constituțională și în Maramureș, fapt care va permite preluarea de către români ce erau majoritari, a conducerii comitatului. Iosif Man este numit comite suprem.¹ Alături de Iosif Man în lupta pe tărâmul vieții național-culturale se aflau și alte mari personalități maramureșene: Gavrilă Mihalyi, Ioan Iurca, Vasile Mihalca, Mihai Pavel – vicarul unit al Maramureșului, Mihai Rednic, Ioan Mihalyi, Petru Mihalyi, Simion Pop ș.a. În Congregațiunea comitatensă ținută la 13 decembrie 1860, Iosif Man propune înființarea "*Asociațiunii pentru Cultura poporului Român din Maramureș*"²

La 1 iulie 1873 începe zidirea convictului Sf. Vasile, care se termină în 1875, datorită colectelor publice, dar mai ales generozității inimoșilor români Vasile Mihalca și Ioan Mihalyi care în acest scop și-au grevat moșiile. Cu ocazia inaugurării noului locaș, raportorul Ioan Mihalyi a atras atenția publicului asupra pericolului, că "românul e pe cale de a-și pierde moșiile pe care le-a apărât timp de 17 veacuri, avem lipsă de comercianți și industriași români. Vr-o câțiva funcționari și preoți nu vor putea salva un popor întreg, dacă masa lui cea mare rămâne tot masa crudă a veacurilor întunecate. Institutul să formeze comercianți și industriași, ca generațiile viitoare să fie mai fericite. A sosit timpul suprem, când trebuie să fim pătrunși de aceea, că numai o educație națională poate să șteargă de pe fața noastră urmele rușinoase ale trecutului, dacă vom crește români culti, învățați, liberi și virtuoși. Trăim

¹ *** Analele Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, 1860-1905, Gherla, 1906, pag. 5-6.

² Ibidem.

într-o epocă de transformare și acel popor care va ieși dintr-însa fără o clasă cultă, va fi condamnat la o soartă mai tristă decât toate acelea, care ne-au încercat în veacurile trecute.”³ Fratele său, Petru Mihalyi, notarul *Asociațiunii* scrie protopopului greco-catolic al Tractului Vișeu, Vasile Mihalca, la 12 decembrie 1864: "Cultura unui popor fiind treapta, prin care dânsul înaintează a ocupa sfera meritată în viața socială și politică, poate să aducă legi pentru egal îndreptățirea românului cu celelalte naționalități dar dacă nu vom poseda calitatea intelectuală recerută, nu vom putea câștiga influența politică care după atâția secolii sârmanului Român i s-ar conveni".⁴

Un mare merit al *Asociațiunii* a constat și în faptul că la Preparandie pe lângă localnici, au fost admiși elevi și din alte comitate. Prin cei 120 de absolvenți ai Preparandiei sighetene se deschid numeroase școli românești în Maramureș, Oaș, Sătmar, Lăpuș.

Un rol complementar față de *Asociațiune* îl va avea în deceniile 7 și 8 ale secolului al XIX-lea Societatea de lectură a românilor maramureșeni "*DRAGOȘIANA*" (1867) de la Sighetul Marmăției⁵, în cadrul căreia, după informațiile lui Ioan Bilițiu Dăncuș, se citeau poezii originale, nuvele, disertații și comunicări, toate pline de iubire de neam, străbătute de cel mai înalt naționalism român.

Savantul A. Coman, în 1937, arătând dificultatea de a înțelege istoria românilor din Maramureș din perioada de la 1848 până la izbucnirea primului război mondial, subliniază că mintea și cugetul adevărat național al epocii apare în corespondența particulară dintre români și nu în cărțile editate sub regimul maghiar, când n-a fost posibil a-ți exprima fără pericol sentimentele românești: "Modul de gândire și grija ce au avut-o pentru viitorul poporului Român din Maramureș cele 2-3 generații trecute, numai din scrisori intime care s-au scris pentru unii și nu pentru publicul mare se poate vedea clar și a se judeca".⁶

Prezentăm un document aparte din corespondența intimă dintre Gavrilă Mihalyi junior (1850-1878) și A. Anderco (1853-1877). Reamintim și aici că familia Mihalyi a avut un rol deosebit în viața socială, politică, culturală și religioasă a românilor maramureșeni. Gavrilă Mihalyi decedat în anul 1875 și-a îndreptat toată atenția asupra poporului căruia îi aparținea dându-și seama că numai sprijinit de popor poate avea un rol politic în ridicarea națională a românilor. Împreună cu cumnatul său Iosif Man a inițiat o serie de acțiuni pentru ridicarea nivelului cultural și promovarea bunăstării populației din Maramureș.

Aceste acțiuni au fost continuate de fii săi:

- **Dr. Victor Mihalyi** (1841-1918), Mitropolit greco-catolic unit al Ardealului, membru al Societății regale de Geografie din București,

³ Ibidem pag. 38-39.

⁴ Arthur Coman, Documente istorice maramureșene, Vișeu de Sus, 1937, p. 7-8.

⁵ V. Căpălneanu, I. Sabău, V. Achim "Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente 1848-1918", București, 1981, pag. XIII.

⁶ Arthur Coman, "Documente istorice maramureșene" pag. 3-4.

membru al Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș, Membru de onoare al Academiei Române;

- **Dr. Petru Mihalyi** (1838-1914), membru al Asociațiunii de la înființare (1860), până la decesul său (1914), al cărui președinte a fost 38 de ani. Ca deputat în parlamentul de la Budapesta, timp de 30 de ani a susținut interesele maramureșenilor;
- **Iuliu Mihalyi** (...) – colonel în garda imperială de la Viena, și-a manifestat întotdeauna mândria națională, conștiința de nobil român provenind dintr-o familie cu iluștrii antecesori, preoți, militari și cărturari.
- **Dr. Ioan Mihalyi** (1844-1914), jurist, doctor în drept, istoric, membru corespondent al Academiei Române (1901), autorul importantei opere "Diplome maramureșene din secolele XIV-XV", Sighet, 1900, membru al "Astrei" de la Sibiu, fondator al *Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș* și al Societății de lectură "*Dragoșiana*" etc.
- **Dr. Gavrilă Mihalyi Jr.** (1850-1878), "o speranță pierdută", cel mai mic dintre frații Mihalyi și el membru al *Asociațiunii* maramureșene, secretar al acesteia în 1878, cu o credință strămutată în valoarea și viitorul neamului său. Prezentăm scrisoarea din 22 ianuarie 1876 a lui Gavrilă Mihalyi către verișorul și prietenul său A. Anderco. La nici doi ani de la redactarea scrisorii, cele două mari speranțe ale spiritului românesc vor trece în eternitate.

"Maramaroș Sighet, 22 I. 1976

lubite amice

Mă vei pardona dacă nu încep cu scuza pentru întârzierea răspunsului de oarece orice motiv ți-oi aminti nu-mi vei crede și poate cu tot dreptul, nu frate, nu lipsa de timp, nu poate puțină afecțiune ce am către tine sunt cauza că până acum nu ți-am răspuns, ci multe neazuri ce se aglomerează asupra capului meu crescute într-o viață ideală, însuflețindu-mă pentru sacrele documente ale trecutului nostru național, cugetând numai și numai la modalitatea cum s-ar putea regenera nația noastră, delăsata ca brândușa pe platoul mănăstirii Moiseiului, și abia ajunsei ceva rezultat cât de cât, te cuprinde amarul dezgust, (după multele trude devii ostenit și bătându-ți gura strigi cu Ciuca: "tante molis erat romanorum condere gentem"). Nu-i bai abstrăgând de dovezile ce au cauzat soarta românului, eu mai cred în viitorul nației noastre, dar grijile ce am și ce port, și ce mă apasă încât de multe ori nu lipsește ce vie o am de orice zbor mai înalt, acele griji zic sunt de altă natură, mai prozaice, și prin urmare cu atât mai puternice de a mă obosi de la cultivarea celor ideale.

Eram foarte încântat cetind epistolele Tale sosite chiar atunci când eram în jurul familiei care ascultând scrierile tare erau mândre de a

avea un astfel de consăngean, zelos în îndeplinirea îndatorinței sale și care le petrece în străinătate nu de a citi jurnalele de modă ci de a însuși cultura adevărat latină spre propria sa fericire și spre mândria neamului românesc delăsător de proprii săi fii. De-ți vei aduce aminte înainte de ce ai plecat din Sighet te-am invitat ca să vii cu noi la Sarasău și crede-mă că până în ziua de azi mă ceartă maică-mea de ce te-am lăsat să mergi; în scurt timp frate Artemie fi convins că noi cu toții suntem afectați nu numai la consăngean ci și la tineretul român ce îndreptățește la o frumoasă speranță.

Nu știi vei fi fost auzit că pe jidanul Mendelau din Borșa l-au omorât în ziua plină și înaintea unei mulțimi de oameni fără să se afle ucigașul.

Ce cugeți, nu crezi tu că va veni odată ora dreptății și vor cădea ca brazda sub ascuțișul săbiei toți împilatorii care se îngrașă pe sudoarea altora, și actul va fi aprobat de cei care țin cu dreptatea. Eu din parte-mi cred în asta și voi să-mi închin toată ființa mea acestei idei sperând mult în sprijinul tău. Este mare săritura frate de la aceste idei până la descrierea neamurilor noastre, după ce sunt convins că ca un bun consăngean vei avea și tu înainte de toate afecțiunea către cei care sunt legați cu tine prin sânge. Nu demult fuse la noi Dan, el este un bărbat vrednic de numele său cel frumos care dacă ar fi mai tare dotat cu mijloace materiale ar fi un foarte addict [...], om unui personaj lui superior intelectualmente. Dar ce folos? Nouă nu ne trebuie bărbați addicti la cutare sau cutare persoană, ci avem lipsa de bărbați addicti ideii "viitor de aur Româניה are" iar cei ce nu cred în ideea aceasta sunt pentru mine o parte negativă. Și acum ascultă-mă frate. Îndemnat de nevinovatul și bunul tău simț îmi scriai dorul tău să fiu vrednic următor [urmaș] lui Simion Botezanu.

Acest tânăr umplut cu reminiscentele funeste ale iobagismului, ura domniei, nu maghiarii, el identifica românii cei iobăgiți cu națiunea română și celelalte elemente din popor el ne privea ca niște corcitură. El nu avu de pierde nimic de a fi român mare, iar noi care facem parte din istoria trecutului, noi de bună voie ne-am rupt de tradițiunile noastre, am abzis de titluri după care umblau mulți feciori de iobagi, noi cu un cuvânt disprețuim avantajele obținute de solidaritate cu ungurii numai și numai pentru că noi am petrecut în purul simț de naționalitate. Nu pentru principii să facem, ci principii au să ne conducă în faptele noastre. Astăzi vorbind cu Medvecyki, îmi spunea despre Aurel dar învățământul nu-i prea place, i plac păsările. Fi bun și scrie-mi ceva spre îndemnare la studii. Ieri mă întâlnisem după 15 ani cu Gyenge Ioan din Irholcz, am povestit cu el multe și despre tine. Apropos! Leșind eu adeunăzi la cină, retras ca totdeauna, erau doi tineri unguri la masă, e verosimil că-ți erau conșcolari, vorbeau mult despre tine, unul te laudă altul de hulé, până ce și eu m-am amestecat în discursurile lor, atunci hulitorul încetă. Numai atâta bai să ai în lume și eu cred că vei fi fericit.

Amu când îți scriu șirele acestea șed la stânga mesei patru studenți și citesc, deoarece l-am invitat eu să vină când pot, la dreapta

mea șede Rednik G. și scrie din dicționarul lui Barițiu și atâta plăcere mi-e destulă dacă nu am destulă. Azi era la noi un borșan, Mihai Dumitru și încerca de a scoate doi feciori din temniță.

Voi să finesc căci cred că vei fi observând că scriind epistola aceasta vroiam mai mult a împlini datorința către tine, decât a da liber zbor sentimentelor ce a le păstra nici una nu voi uita.”

Despre Gavrilă Mihalyi, savantul A. Coman scria la 1937: “A fost un naționalist înfocat și bărbat cu cultura înaltă, iubitor de neam, un intelectual de frunte cu care noi maramureșenii ne putem mândrii.”⁷

În condițiile de accentuare continuă a politicii de oprimare a naționalităților nemaghiare, impusă și dezvoltată prin legile votate în primele decenii de regim dualist austro-ungar, frunțașii românilor din Transilvania și Ungaria continuă, în limitele vechilor tradiții de deplină legalitate, lupta pentru menținerea ființei naționale.

Înființarea unei Societăți pentru Fondul de Teatru Român a fost bine primite și de către românii din nord-vestul țării, dovadă fiind numeroasele telegrame de adeziune, expediate din Satu Mare, Baia Mare, Sighetul Marmăției, Șomcuta Mare și din alte orașe. Scopul inițial al acesteia încă de la înființare în 1870, trecând peste numeroasele greutăți materiale la care trebuiau să facă față, a îngrădirilor, persecuțiilor, și urmăririlor din partea autorităților maghiare, depășea sfera interesului strict material, cultural sau documentar, “reprezentând o prețioasă moștenire istorică ce a avut la vremea sa implicații generale, mai largi, naționale, sociale și chiar politice, precum și însemnate iradierii peste munți în țara liberă”.⁸

La adunările generale care se țineau în fiecare an în alt oraș, în prima apart se dezbăteau problemele teoretice legate de istoria și conținutul teatrului, semnificația sa estetică și națională, repertoriul teatral despre care conferențiau Iosif Vulcan, Paul Vasici, Vincențiu Babeș, Valeriu Braniște, Vasile Goldiș, Al. Bogdan.⁹

În partea a doua a întrunirilor se organizau concerte și spectacole în care erau incluse atât creații ale poezilor și compozitorilor din România, multe din ele devenind bunuri culturale de largă circulație în întreg spațiul românesc, cât și creații ale unor autori autohtoni. În acest fel, “activitatea Societății pentru Fond de Teatru Român se va încadra în marele front al luptei pentru unitate culturală și politică a poporului român¹⁰”, noua Societate având un rol esențial în dezvoltarea legăturilor de ordin artistic cu românii de pretutindeni. Înființarea ei a

⁷ A. Coman – op. cit. p. 23.

⁸ Al. Porțeanu, “Dr. Valeriu Braniște și Societatea pentru Fond de Teatru Român în Transilvania”, în CENTENARUL “Societății pentru Crearea unui Fond de Teatru Român” (1870-1890), Oradea, p. 119.

⁹ Valeriu Achim, “Nord-vestul Transilvaniei. Cultură naționalitate, Finalitate politică 1848-1918”, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998, p. 261-302.

¹⁰ Vasile Netea, “Spre unitatea națională a poporului român” Ed. Științifică și Enciclopedică București

produs vie satisfacție la București. Spre a-i face cunoscute scopurile, mai multe periodice au publicat programul de activitate, V.A. Urechea a organizat un spectacol la Ateneul Român.

Teritoriul nord vestic al românismului a găzduit adunări generale ale Societății pentru Fond de Teatru Român la Satu Mare (1-2 mai 1872), Baia Mare (7-8 august 1881), Sighetul Marmăției (7-8 AUGUST 1882), apoi la Șomcuta Mare (1886), Șimleul Silvaniei 1901. Importanța acestor adunări în orașe reprezentative pentru această zonă din punct de vedere al elementului românesc, este cu atât mai mare cu cât acestea se aflau în așa zisele "părți ungurene". Entuziasmul frunțașilor români din aceste localități pentru lucrările prilejuite de adunările generale, s-a manifestat prin amploarea pregătirilor (primire, cazare, masă, asigurarea sălilor pentru adunare, banchete) prin popularizarea manifestărilor și asigurarea unei numeroase asistențe. Peste tot, reprezentanții Comitetului Central al S.F.T.R. , care în majoritatea cazurilor au fost Vincențiu Babeș, vicepreședinte și Iosif Vulcan, secretar, au fost primiți la intrarea în localități cu toasturi de bun venit.

Un loc aparte în seria acestor adunări l-a constituit Adunarea generală de la Sighetul Marmăției. Adunarea a avut un mare succes deoarece s-a adunat un public numeros, mai ales din Maramureș, dar și din Sătmar, Ugocea și părțile învecinate, ca să asiste la această sărbătoare națională.

În cadrul raportului prezentat se fac referiri la scopul teatrului: "D-a fi un organ de frunte pentru poleirea gustului frumos, pentru răspândirea moravurilor bune și pentru cultivarea limbei" și se dă o definiție teatrului: "este o oglindă în care se reflectă secolii trecuți și în care ne vedem noi înșine cu toate însușirile bune și rele; o școală în care prin exemplele prezentate învățăm a iubi virtutea și a disprețui păcatul; un tribunal necorupt și drept care pronunță fără cruțare verdictul său."¹¹ Interesul special a lui Iosif Vulcan pentru adunarea societății pentru fond de teatru român de la Sighet din 7-8 august 1882 rezultă l din corespondența intensă dintre acesta – ca secretar al societății – și Vincențiu Babeș, vicepreședinte, întrucât acestea din urmă, numai la insistențele repetate ale lui Iosif Vulcan se va decide să participe condiționând schimbarea datei inițiale din 3-4 august pentru 7-8 august, lucru ce s-a și întâmplat.¹² Modificarea a fost efectuată tocmai pentru a nu mai exista nici un impediment în ceea ce privește prezența la Sighet a vicepreședintelui Vincențiu Babeș.

Adunarea generală a societății de la Sighet, a fost însoțită de ședințe festive diferite manifestații culturale și de o serată dansantă.¹³

Cu ocazia banchetului societății de teatru, Ioan Mihalyi ține o frumoasă cuvântare, din care s-a păstrat în concept în arhiva familiei Mihalyi doar următoarele **fragmente inedite**: "Arta teatrală nu este

¹¹ Familia, anul XVIII, 1-13 august 1882, nr. 34, p. 376-377.

¹² M. Dan și V. Faur, Corespondența lui Iosif Vulcan cu Vincențiu Babeș, în CENTENARUL, pag. 77-92.

¹³ Al. Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, pag. 208-209.

creațiune modernă. De când a pășit omenirea pe calea civilizațiunii, de când a început conștiința frumosului și adevărului, deodată cu ivirea eroilor și scenelor mitologice din acei secoli depărtați, aflăm la greci și la romani urmele acestei arte frumoase (...) dar precum soarele după ce ajunge zenitul său, scoboară fa apune și ne lasă în întuneric, astfel și arta teatrală a apus împreună cu cele două națiuni, și după lungi secoli în evul nostru a răsărit iară, producând în Marea Britania pe regele dramaturgilor, în Franția și Spania, pe nemuritorii Corneille, Moliere, Moneto și alții.”

Al. Filipașcu în “Istoria Maramureșului” ne informează că odată cu venirea contelui Ianoș Lonyay pe funcția de comite (1878) se începe acțiunea de nimicire a “elementului românesc”, de a-l împiedica în manifestările sale culturale și naționale, care din 1881 iau un caracter fâțiș și impetuos.¹⁴

Dacă s-au făcut și alte referiri la acest eveniment în diverse publicații sau periodice românești, în prezenta comunicare expunem punctul de vedere al contelui Ianoș Lonyay în două note informative către Ministrul de Interne al regatului Ungariei, contele Tisza. Documentele inedite au numerele 409 și 432 /1882. Pe colțul din dreapta sus pe document se află următoarea adnotare: “Nr. 1. Concept manuscris original al Contelui Lonyay Ianoș, prefect politic al Maramureșului, Dr. Filipașcu.”

Traducerea celor **două documente inedite** a fost făcută de către regretatul profesor Petru Mihalyi, urmaș demn al nobilei familii Mihalyi de Apșa, care în ultimii ani ai vieții a fost colaboratorul nostru apropiat.

1. Nr. 409

“Mărite

Domnule Ministru de Interne Reg. Maghiar

Consider de datoria mea de a vă raporta respectuos că potrivit statutelor “Asociației pentru strângerea de fonduri pentru întemeierea unui teatru național român”, aprobate de Min. Reg. Magh. Cu ordinele 8491 din 1871, Nr.29243 din 1876 și Nr. 6787 din 1877, la Ședința publică anuală ținută în ziua de 7 august 1881 la Baia Mare, s-a desemnat Sighetul Marmăției ca localitate de desfășurare a ședinței publice anuale din acest an. [1882] care se va desfășura aici în zilele de 7, 8 și 9 august.

Românii din județ vor organiza în ziua de 7 august un concert și o serată dansantă publică în vederea măririi fondului prezentat drept scop al acestei asociații. Dacă sunt bine informat, se așteaptă sosirea a numeroși români din județele Satu Mare și Bihor, mai departe și din Ardeal și chiar Banat. Familia Mihalyi, locțiitorul de vicar, Kökenyesdi, preotul Bud din Șugatag și în fine, profesorii Pop Ioan și Bușția

¹⁴ Al. Filipașcu, op. cit. p. 208-209.

desfășoară o activitate vie în vederea trezirii interesului românilor maramureșeni.

Dacă această asociație nu ar avea altul scop decât acela menționat în statute, atunci nu aş avea motiv temeinic să privesc cu totală neîncredere activitatea lor, dar totuși această itinerantă în regiunile considerate până acum având sentimentele cele mai și mai patriotice, și pentru că, influența notabilităților naționale venite recent din toate regiunile țării să propage ideea națională în detrimentul sentimentului maghiar și al fidelității față de regele nostru încoronat.

Pentru că cred că dacă numai strângerea de fonduri ar fi scopul urmărit, nu la Baia Mare și la Sighetul Marmației ar ține ședințele lor, ci acolo unde, fiind o populație română mai numeroasă ar putea conta pe un succes material mai mare.

Nu mă îndoiesc nu se va întâmpla nimic ceea ce ar putea fi condamnat, dar contactele personale le vor da suficiente [motive] pentru a-și atinge scopul.

Că vicecomitele Mihalca Vasile, conducătorul românilor din Maramureș, cum își exercită și cum își va exercita influența față de aceștia, azi încă nu se poate stabili, dar trebuie să relev că, mai ales cu atitudinile mele reci, în care sunt urmat și de intelectualitatea maghiară, în pregătirea serbărilor nu au luat parte nici vicecomitele și nici funcționarii de naționalitate română ai comitatului, dar sunt convins că cu toții au dat banii pentru acoperirea cheltuielilor serbărilor.

De altfel cred că Mihalca se obosește cu rezolvarea problemei aproape irezolvabile de a câștiga încrederea și sprijinul atât al ungarilor cât și al daco-românilor, dar constat că prin faptul că și maramureșenii au luat parte cu asentimentul lui Mihalca la congresul din Sibiu al valahilor, încrederea ungarilor față de Mihalca s-a și zdruncinat și numai de aceea nu-i întorc spatele pentru că toți iau în considerare marea influență pe care dânsul o exercită mai ales la alegeri, iar în aceea ce privește valahii nu mă îndoiesc că la fiecare apariție publică a lor, astfel și cu ocazia fiecărei alegeri, până când Mihalca va fi vicecomite, deși el va avea rolul de conducător și puterea și prin aceasta el va impulsiona într-o mare măsură interesele daco-române, dar asupra sentimentelor și spiritului românilor maramureșeni, nu el ci Mihăilenii vor exercita o influență hotărâtoare. Previzibil asupra stării de spirit al valahilor de aici, adunarea de la Sighet a românilor va avea deci o mare influență. De altfel, după cum am avut curajul să scot în evidență mai sus, nu mă îndoiesc că cu ocazia serbărilor și a ședințelor în public, nu se va întâmpla nimic culpabil, dar cu toate acestea consider de datoria mea să urmăresc cu atenție fiecare mișcare."

Mărite

Domnule Ministru de Interne Reg, Magh.

Nu întârzii să raportezi cu respect despre ședința Asociației pentru strângerea de fonduri pentru teatrul român și despre cele întâmplate în cercul românilor cu această ocazie, după cum am și avut norocul să raportezi anticipat cu respect în ziua de 28 iulie cu nr. 409 în public nu s-a întâmplat nimic ceea ce ar fi culpabil, numai la masa comună, după cum o știu de la cei prezenți la masă, preotul Titus Bud din Șugatag a toastat pentru Mihăleni, pentru vicarul Kökenyesdi și pentru Baziliu Iurca ca buni români și a permis să declare că nu este de respectat acela care nu-i urmează pe cei numiți, care nu are curajul să-și facă cruce în public și să declare cu mândrie că este român.

După aceasta Vincentiu Babeș a completat, dând dreptate lui Bud, că nu este cinstit un astfel de om, și i-a îndemnat pe cei prezenți să nu le fie frică de denumirea de daco-român.

Aceste reproșuri i-au privit mai ales pe vicecomitele Mihalca și pe adepții lui, cei 90 de români prezenți mai ales tinerii, au primit cu mare însuflețire condamnarea lui Mihalca și slăvirea celor numiți mai sus.

La adunare, masa comună și la concert, Mihalca a fost în general total ignorat. Toastul pe care l-a ținut în limba maghiară pentru patria maghiară și guvern cu ocazia mesei comune, a fost aclamat fără însuflețire și cuvintele lui au fost urmate de "Să trăiască". Mai însuflețite erau numai când, cu ocazia terminării mesei, a declarat că știe și el să vorbească românește, ridicându-și paharul și toastând pentru președintele sedriei orfelinare și pentru prim-pretor în această limbă.

La adunarea publică Mihalca a intervenit numai în măsura în care a propus ca banii strânși în Maramureș să nu fie afectați teatrului și școlilor elementare confesionale române, dar această propunere a fost cu aceea că ea nu poate fi discutată la această adunare, ea putând fi discutată de cei prezenți după ședință, apoi, au și fost subscriși 500 frt. pe lista lansată.

Pe toți i-a surprins desconsiderarea lui Mihalca, deși știu pozitiv că ei s-au temut de dânsul că va face ședința lor complet fără rezultat, ceea ce cu conduita hotărâtă și fără echivoc i-ar fi reușit fără doar și poate, pentru că înainte de ședință Mihalca a fost stăpân pe situație, ori în prezent, după cum am avut norocul să raportezi cu anticipare, în raportul în care m-am referit mai sus, nu pe Mihalca ci pe acel Petru Mihalyi care este susținut de Babeș și Vulcan îl consideră conducătorul românilor de aici.

În sfârșit am curajul să scot în evidență, că în afară de Vincentiu Babeș și Iosif Vulcan, au mai luat parte la serbărilor valahilor de aici, avocatul Popovici din Satu Mare, judecătorul Mihail Șerban de la tribunalul din Szegedin, protopopii Maxim din Carei și Biliu din Baia

Mare, preotul Nuțu din Satu Mare și Ugocea, în timp ce preoții valahi din Maramureș, notarii mei de naționalitate valahă și o parte însemnată a intelectualității mele valahe s-a ținut departe de aceste întruniri.

După umila mea părere, importanța celor întâmplate nu poate fi tăgăduită pentru că de-acuma Maramureșul va avea un partid care se declară pe față daco-român, dar consider avantajos că situația s-a clarificat și s-a terminat cu perfidia, mai mult, nu consider imposibil să-mi reușească, să provoc o schimbare prin care partidul daco-român, creat de adepții lui Babeș și ai Mihăilenilor, să piardă împreună cu nimbul câștigat acuma și cea mai mare parte a adepților.

În speranța că-mi va fi posibil să obțin aceasta, rămân cu adânc respect al Dv.

SS.

Lonyay Ianoș

Sighetul Marmației, 9 august 1882.